

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**ADANA İLİNDE YAĞLIK AYÇİÇEĞİ ÜRETİM
FAALİYETİNİN EKONOMİK ANALİZİ**

ELİF YÜKSEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

KAHRAMANMARAŞ 2019

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ADANA İLİNDE YAĞLIK AYÇİÇEĞİ ÜRETİM
FAALİYETİNİN EKONOMİK ANALİZİ

ELİF YÜKSEK

Bu tez,
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS
derecesi için hazırlanmıştır.

KAHRAMANMARAŞ 2019

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü öğrencisi ELİF YÜKSEK tarafından hazırlanan “Adana İlinde Yağlık Ayçiçeği Üretim Faaliyetinin Ekonomik Analizi” adlı bu tez, jürimiz tarafından 28/06/2019 tarihinde oy birliği ile Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit PAKSOY (Danışman)

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Doç. Dr. Süleyman KARAMAN (Üye)

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Akdeniz Üniversitesi

Dr. Hasan Burak AĞIR (Üye)

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Mustafa YAZICI

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada, alıntı yapılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Elif YÜKSEK

Bu çalışma KSÜ 2017/2-12YLS Bilimsel Araştırma Projeleri kapsamında desteklenmiştir.

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

ADANA İLİNDE YAĞLIK AYÇİÇEĞİ ÜRETİM FAALİYETİNİN EKONOMİK ANALİZİ

(Yüksek Lisans Tezi)

ELİF YÜKSEK

ÖZET

Bu araştırmanın temel amacı Adana İlinde yağlık ayçiçeği üretim faaliyetinin ekonomik analizinin yapılmasıdır. Araştırmanın materyali Aralık 2017-Şubat 2018 ayları arasında Adana İlinde tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenen 103 yağlık ayçiçeği işletmesi ile yüz yüze yapılan anket yoluyla elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre üreticilerin yaş ortalaması 48 yıl olup, %92'si erkek ve %40,7'si ilkokul mezunudur. Üreticilerin yıllık gelir ortalaması 17750 TL olarak hesaplanmıştır. Yağlık ayçiçeği üretimi için; dekara toplam masraf içindeki değişken masraflar oranı %75,88, iken sabit masrafların oranı %24,12 olarak tespit edilmiştir. Bölgede 1 kg yağlık ayçiçeği üretim maliyeti 2,09 TL/kg hesaplanmıştır. Brüt kar 51,03 TL/da, prim desteği dahil net kar 18,62 TL/da, nispi kâr ise 1,028 olarak tespit edilmiştir. Yağlık ayçiçeği üretiminde en önemli sorunlar olarak %55,3 ile hastalık ve zararlılar ve %30,5 ile girdi fiyatlarının yüksekliği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yağlık Ayçiçeği, Net kar, Ekonomik Analiz, Adana

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Haziran / 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mücahit PAKSOY

Sayfa sayısı: 38

ECONOMIC ANALYSIS OF OIL SUNFLOWER PRODUCTION ACTIVITY IN THE PROVINCE OF ADANA

ELİF YÜKSEK

ABSTRACT

The main purpose of this research is to make economic analysis of oil sunflower production in Adana province. The material of the study is the data obtained from the face-to-face survey conducted with 103 oil sunflower farms determined by stratified sampling method in Adana between December 2017-February 2018. According to results of the research, the average age of the producers was 48 and 92% were male and 40.7% were primary school graduates. The average annual income of the producers was calculated as 17750 TL for oil sunflower production; The variable costs in the total cost per decare was 75.88%, while the fixed costs were 24.12%. 1 kg oil sunflower production cost is calculated as 2.09 TL / kg. The gross profit per decare is determined as 51,03 TL, net profit 18,62 TL cost benefit ratio 1.028 (premium support included). It is determined that the most important problems in oil sunflower production are diseases and pests with 55.3% and high input prices with 30.5%.

Key words: Oil sunflower, Net profit, Economic analysis, Adana

University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics, June / 2019

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mücahit PAKSOY

Page Numbers: 38

TEŞEKKÜR

Bu tez çalıŐması sűresince engin bilgi ve tecrűbelerinden faydalandıĐım ve yaklaşık olarak 7 yıldır çalıŐmalarımın her aŐamasında saĐladıĐı bilimsel katkılardan dolayı danıŐman hocam Sayın Dr. ŐĐr. Őyesi Műcahit PAKSOY'a, her fırsatta bilgi ve birikimlerinden yararlandıĐım bűlűm hocalarım Sayın Prof. Dr. Cuma AKBAY'a, Sayın Doç. Dr. Emine İKİKAT TŪMER'e ve bana her konuda destek olan Sayın Dr. ŐĐr. Őyesi Hasan BURAK AĐIR ve Sayın ArŐ. Gűr. Muhammet ÇUHADAR'a teŐekkűrlerimi sunmayı bir borç bilirim. Son olarak, bu gűnlere gelmemde her tűrlű maddi ve manevi desteklerini gűrdűĐűm çok deĐerli annem ve babam ile kardeŐlerime, eĐitimim esnasında sűrekli maddi/manevi desteĐi ile bana destek saĐlayan Fevzi YŪKSEK' e sonsuz teŐekkűrlerimi sunarım.

Elif YŪKSEK

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
ÇİZELGELER DİZİN	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	viii
1.GİRİŞ.....	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	3
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	9
3.1. Materyal	9
3.2. Yöntem	9
3.2.1. Örneklem	9
3.2.2. Verilerin Toplanması.....	10
3.2.3. Verilerin Analizi.....	10
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	12
4.1. Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri	12
4.1.1. Üreticilerin Tarımsal Üretim Deneyimi	13
4.1.2 Üreticilerin Ayçiçeği Deneyim Süresi	13
4.1.3 Üreticilerin eğitim durumu.....	13
4.1.4. Üreticilerin tarımsal gelire sahip olma durumu.....	14
4.1.5. Üreticilerin tarım dışı geliri.....	14
4.1.6. Üreticilerin toplam geliri	15
4.1.7. Üreticilerin sosyal güvence durumu.....	15
4.2. İşletme İle İlgili Genel Bilgiler	16
4.2.1. Üreticilerin ayçiçeği üretimi yapma sebepleri	16
4.2.2. Üreticilerin örgütlenme durumu	16
4.2.3. Tarımsal ürünleri sigorta yapma durumu	17
4.2.4. İşletmelerin arazi tasarruf durumu	17
4.2.5. Devlet desteklerinden faydalanma durumu	17
4.2.6. Yağlık ayçiçeği üreticilerinin devletten beklentileri	18
4.2.7. İşletmelerde ekim nöbeti uygulanma durumu	19
4.2.8 İşletmelere ait tarımsal alet ve makine olma durumu	19
4.2.9. İşletmelerin hayvan varlığı.....	19
4.3. İşletmede Yetiştirilen Yağlık Ayçiçeği Çeşitleri.....	19
4.3.1. İşletmede yetiştirilen yağlık ayçiçeği tohumunun temin yeri	20
4.3.2 Üretilen Yağlık Ayçiçeği Pazarlama Kanalları	20
4.3.3. Üretilen Yağlık Ayçiçeği Satış Şekli	21
4.4. Adana İlinde İşletmelerde Yağlık Ayçiçeği Üretim Faaliyetinin Ekonomik Analizi ..	21

4.4.1. İşletmelerde Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyeti	21
4.4.2. İşletmeler ortalamasında yağlık ayçiçeği gayrisafi üretim değeri, değişken masraf, brüt kar ve nispi kar analizi	23
4.4.3. Net kâr (prim desteksiz ve prim destekli)	24
4.4.4. Ayçiçeği Üretim Faaliyetine Ait Üretim Sorunları	24
4.4.5. Yağlık ayçiçeğinin pazarlanmasında yaşanan sorunlar.....	25
4.4.6. Üreticilerin yağlık ayçiçeği üretimi konusunda bilgi edinilen kaynaklar	25
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	27
KAYNAKLAR.....	29
EKLER	33
ÖZGEÇMİŞ.....	38

ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Çizelge 1. Anket Yapılan İşletmelerin Dağılımı	10
Çizelge 2. Üreticilerin Sosyo-Demografik Özellikleri	12
Çizelge 3. Üreticilerin Tarımsal Üretim Deneyimi	13
Çizelge 4. Üreticilerin Ayçiçeği Deneyim Süresi	13
Çizelge 5. Üreticilerin Eğitim Durumları	14
Çizelge 6. Üreticilerin Tarımsal Geliri	14
Çizelge 7. Üreticilerin Tarım Dışı Geliri.....	14
Çizelge 8. Üreticilerin Toplam Geliri.....	15
Çizelge 9. Üreticilerin Sosyal Güvence Durumu	15
Çizelge 10. Üreticilerin Ayçiçeği Üretimi Yapma Sebepleri	16
Çizelge 11. Üreticilerin Örgütlenme Durumu	16
Çizelge 12. İşletmelerin Arazi Tasarruf Durumu	17
Çizelge 13. Üreticilerin Devlet Desteklerinden Yararlanma Durumları	17
Çizelge 14. Yararlanılan Devlet Desteği	18
Çizelge 15. Yağlık Ayçiçeği Üreticilerinin Devletten Beklentileri.....	18
Çizelge 16. İşletmelerde Hayvan Varlığı	19
Çizelge 17. Yetiştirilen Yağlık Ayçiçeği Çeşitleri	20
Çizelge 18. Yetiştirilen Yağlık Ayçiçeği Tohum Temin Yeri	20
Çizelge 19. Üretilen Yağlık Ayçiçeği Pazarlama Kanalları	20
Çizelge 20. Üretilen Yağlık Ayçiçeği Satış Şekli	21
Çizelge 21. İşletmeler Ortalamasında Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyeti	23
Çizelge 22. İşletmeler Ortalamasında Yağlık Ayçiçeğinde Brüt Kar (TL/Da).....	23
Çizelge 23. İşletmeler Ortalamasında Yağlık Ayçiçeği Prim Desteği Hariç Ve Prim Destekli Nispi Kâr.....	24
Çizelge 24. Net Kâr (Prim Desteği Hariç Ve Prim Destekli).....	24

Çizelge 25.Yağlık Ayçiçeği Üretiminde Üretim Sorunları	25
Çizelge 26. Ayçiçeği Pazarlamasında Yaşanan Sorunlar	25
Çizelge 27.Üreticilerin Yağlık Ayçiçeği Üretimi Konusunda Başvuru Edinilen Kaynaklar .	26

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ark.	: Arkadaşları
da	: Dekar
DSYB	: Damızlık Sığır Yetiştiricileri Derneği
FAO	: BM Gıda ve Tarım Örgütü
GSÜD	: Gayri Safi Üretim Değeri
ha	: Hektar
kg	: Kilogram
M.Ö.	: Milattan Önce
sa	: Saat
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TL	: Türk Lirası
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
ZMO	: Ziraat Mühendisleri Odası

1.GİRİŞ

Endüstri bitkilerinde önemli biri yeri olan ayçiçeği yağ ve çerezlik olarak yetiştirilmektedir. Ayçiçeğinin tohumları çerezlik olarak tüketilebilmekte ve ayçiçeği tohumunun yağı çıkarıldıktan sonra geriye kalan kısmı ise hayvan kütlesi olarak değerlendirilmektedir. Türkiye üretilmekte olan bitkisel yağların %50'sini ayçiçeği yağı oluştururken bunlar sıvı yemeklik yağ ve margarin takip etmektedir. Ayçiçeği tohumu %35-55 oranında yağ ve %15-30 oranında protein barındırmaktadır (Atakişi, 1999).

Ayçiçeği tarımı dünyada en fazla Ukrayna, Rusya ve Arjantin'de yapılmaktadır. Bu ülkeler 2016 yılında dünya üretiminin %58,38'i gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'nin ise dünya ayçiçeği üretiminde ki payı 2016 yılında %3,53'dür. Türkiye'de yetiştirilen ayçiçeği çeşitleri linoleik asit oranının yüksek olduğu linoleik tip hibrit ayçiçeği çeşitleridir. Ancak dünya bitkisel yağ pazarına hâkim ve tüketici bilincinin yüksek olduğu ülkelerde oleik tip bitkisel yağlara olan talep giderek artmaktadır (ZMO, 2018). Oleik tip bitkisel yağların hem sağlığa, hem de endüstriyel kullanıma uygun özellikte olmaları son yıllarda dünya üretimlerinde paylarının artmasına neden olmuştur. ABD'de tüketici talebi sonucunda ortaya çıkan oleik asidi yüksek ayçiçeği yağında, daha çok orta yüksek oleik yağ asidine sahip (%60-65) ayçiçeği tarımı daha çok önem kazanmıştır. Üretimi, son 5 yılda yaklaşık olarak 10 kat artmıştır (ZMO, 2018). Ancak son yıllarda orta yüksek ayçiçeğinin yanında, yüksek-oleikli ayçiçeği yağına olan talep bu tür çeşitlerinin ekim alanının da artmasını sağlamıştır. Bu türde oleik asit oranı %85 ve üzeri yüksek oleik olarak adlandırılırken, linoleikasit oranı sadece %5-10 seviyesindedir. ABD'nin aksine, Avrupa da ise hem üretim hem de tüketimde yüksek oleik içerikliler daha ön planda olup, ileriki yıllarda daha büyük artış göstereceği tahmin edilmektedir. Dünyada en fazla sırasıyla Fransa (%75), İspanya (%30-40), Arjantin (%10), Macaristan (%10), İtalya (%5) ve Almanya'da (%30) üretilmektedir (ZMO, 2019)

Dünya ayçiçeği ithalatı ve ihracat rakamlarına göre, Türkiye ayçiçeği ithalatçısı bir ülkedir. Türkiye ortalama olarak %0,79 oranında ihracat yaparken, %12,19 oranında ithalat yapmaktadır (FAO, 2019). Türkiye 2017 yılında ayçiçeği ve türevleri (tohum, yağ, küspe) olarak 595 bin tonluk ihracata karşılık, 2.26 milyon ton ithalat yapmıştır. Değer olarak bakıldığında Türkiye'de 2017 yılında ayçiçeği ve türevleri (tohum, yağ, küspe) olarak 687 bin \$'lık ihracata karşılık, 1.2 milyon \$'lık ithalat yapılmıştır. İthalat için ödenen bedelin yaklaşık yarısı, yağ ithalatına gitmiştir (TÜİK, 2019).

Türkiye’de üretimi en fazla yapılan yağlı tohum bitkisi ayçiçeğidir. Ayçiçeği yağının yemeklik kalitesinin yüksek olması nedeniyle fazla tüketilmektedir. Ayçiçeği Türkiye’de bitkisel yağ üretiminin %69’unu, toplam sıvı yağ tüketiminin yaklaşık %84’ünü, toplam yağ kullanımının ise %32’sini ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Ancak, Türkiye’de üretilen ayçiçeği yağı talebi karşılayamadığından, talebin büyük bir kısmı ithal edilen ayçiçeği tohumu ve yağından karşılanmaktadır (Gül ve ark., 2016).

TÜİK 2018 verilerine göre Türkiye’de yağlık ayçiçeği ekim alanı 6.489.344 dekar, üretimi 1800.000 ton, dekar başına verim ise 277 kg/da olarak gerçekleşmiştir. Ekim alanı bakımından yağlık ayçiçeğinde önde gelen iller Tekirdağ, Edirne, Kırklareli, Konya, Adana, Çorum, İstanbul, Balıkesir, Samsun, Tokat’dır. Üretim bakımından ise Tekirdağ, Konya, Edirne, Kırklareli Adana, Çorum, Tokat, İstanbul, Eskişehir’dir (TÜİK, 2019).

Adana tarımsal açıdan, toprak yapısı, coğrafi koşullar gibi nedenlerle tam bir tarım bölgesi olan ve insanların önemli bir bölümü tarımla uğraşan Adana’da, tarımsal verimlilik, örgütlenme, mekanizasyon, gübre kullanımı vb. göstergeler açısından Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde değerlere sahiptir. Adana ili, yağlık ayçiçeği ekim alanı 5. ve üretim miktarı bakımından 5. sıradadır. 2018 yılı itibarıyla Adana ilinde 521.214 dekar alanda 176.639 ton yağlık ayçiçeği üretimi gerçekleşmiş olup verim ise 311 kg’dır. (TÜİK, 2019). Ayrıca bölgede bitkisel yağ sanayi tarıma dayalı sanayi alt kolu olarak yer almaktadır. Yağlık ayçiçeğinin üretim ve pazar politikaları da değerlendirilmiştir. Adana ilinde son yıllarda ayçiçeği ekim alanlarında prim desteğiyle birlikte çok büyük artışlar olmuş, ayçiçeği diğer ürünlere rakip ve alternatif bir ürün haline gelmiştir (Paksoy ve Yüksek, 2017). Adana ilinde yağlık ayçiçeği üretiminin ekonomik yönü açısından yeterli araştırma yapılmamış olması da konuyu önemini artırarak Adana ilinde Sarıçam, Karaisalı, İmamoğlu ve Ceyhan İlçelerinde üretim maliyetinin ekonomik analizi yapılarak üretim maliyeti ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Aksoy ve İnan (1996), çalışmalarında Trakya bölgesindeki bitkisel yağ sektöründeki işleyiş ve sektörün yapısını incelemiştir. Sektörün sorunları ortaya çıkarılmış ve sorunlar için çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Bölgede yapılan anket çalışmasında 492 çiftçi ile görüşülmüş, ayçiçeği maliyeti hesaplanmıştır. Maliyette en önemli masraf unsurları, %24,09 ile tarla kirası, %16,43 ile toprak hazırlığı ve %9,27 ile gübreleme olduğu belirlenmiştir.

Altıntaş ve Oğuz (2002), yaptıkları çalışmada Kırıkkale ili ve ilçelerinde çerezlik ve yağlık ayçiçeği yetiştiriciliğinin ekonomik analizini yapmak için 95 tarım işletmesiyle anket yapmıştır. Dekara brüt marj, net kar ve oransal kar çerezlik ayçiçeği yetiştiriciliğinde yüksek bulunmuştur. Yağlık ayçiçeği yetiştiriciliğinde ise net kar negatif bulunmuştur. Cobb-Douglas üretim fonksiyonunun kullanıldığı çalışmada girdi çıktı ilişkileri araştırılmış ve değişkenlere ait etkinlik katsayıları hesaplanmıştır. Çerezlik ayçiçeği yetiştiriciliğinde ekim alanı, saf fosfor miktarı ve toprak hazırlığı masrafları yetersiz; kullanılan saf azot miktarı ve çapalama gereğinden fazladır. Yağlık ayçiçeği yetiştiriciliğinde ise ekim alanı ve tohum masrafları yetersiz, toprak hazırlığı masrafları ekonomik seviyeden daha yüksektir.

Bal ve Karkacier (2005), yaptıkları Karadenizbirlik'in faaliyet gösterdiği illerde 1994-2000 yılları arasında ayçiçeği ekim alanları %50,00, ayçiçeği üretimi ise % 33,61 azalmıştır. Bu azalma bölge ve Türkiye açısından önemlidir. Çünkü, araştırma bölgesindeki bu durum Türkiye'deki tablonun bir yansımasıdır. Bu çalışmada ayçiçeğindeki bu üretim azalışı dikkate alınarak Orta Karadeniz Bölgesi'ndeki ayçiçeği üreticilerinin bu ürünün yetiştiriciliği ile ilgili düşüncelerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın ana materyalini Orta Karadeniz Bölgesi'nde Karadeniz birlik çalışma sahasında yer alan 4 ilde, ayçiçeği yetiştiren çiftçiler arasından tesadüfi örnekleme metodu ile seçilmiş 107 çiftçiden elde edilen birincil veriler oluşturmuştur. Araştırma sonucunda, ayçiçeği yetiştiriciliğinin üreticiye kâr bırakmadığı, üreticilerin uygulanan politikalardan ve fiyattan memnun olmadığı ve ayçiçeği tarımından soğuduğu belirlenmiştir.

Semerci ve Kaya (2007), ayçiçeği üretimindeki etkililiğini belirlemek amacıyla Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinde 182 tarım işletmesi ile anket çalışması yapmışlardır. İncelenen işletmeler, birim alandaki ayçiçeği üretimi için girdi kullanımlarına göre 3 grupta sınıflandırılmıştır. Her grup için Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonları hesaplanmıştır. Her 3 grupta da çiftlik büyüklüğü / arazi alanının ana üretim faktörü olduğu bulunmuştur. Analiz edilen işletmelerde üretim esnekliği katsayılarının toplamı grup I

(Tekirdağ) için 0.978, grup III (Edirne) için 0.938 ve grup II (Kırklareli) için 0.856 olarak bulunmuştur. Girdiler için üretim esnekliği katsayıları grup I için pozitif, herbisit, gübre ve çapalama maliyetleri katsayıları grup II için negatif, tohum, gübre ve çapa maliyetlerinde üretim esnekliği katsayıları Grup III için, negatif olarak belirlemişlerdir.

Kızıloğlu ve Erem Kaya (2008), yaptıkları çalışmada Erzurum ili Pasinler ilçesinde yağlık ve çerezlik ayçiçeğinin maliyetini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırmanın ana materyalini 154 tarım işletmesinden anketlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırmada arazi genişliklerine göre işletmeler 8-40 dekar, 41-80 dekar, 81-120 dekar ve 121+ dekar olmak üzere dört gruba ayrılarak analize tabi tutulmuştur. Bu çalışma ile araştırma bölgesinde sulu şartlarda üretilen 1 kg yağlık ayçiçeğinin 2004 üretim yılı maliyetinin 0.90 YTL, brüt marjın -23.89 YTL ve net karın -72.33 YTL olduğu ve 1 kg çerezlik ayçiçeğinin 2004 üretim yılı maliyetinin 0.96 YTL, brüt marjın 42.71 YTL ve net karın -6.12 YTL olduğu tespit edilmiştir.

Erem Kaya ve ark., (2010), yaptıkları çalışmada 1980-2008 yılları 5'er yıllık dönemlere ayrılarak Dünyada ve Türkiye'de ayçiçeğinin ekim alanı, üretim miktarı, verimi ile dış ticaretini incelemişlerdir. Ayçiçeği üretimi bakımından dünyada önde gelen ülkeler Rusya, Ukrayna ve Arjantin'dir. Ülkemizin, dünya ayçiçeği üretiminden aldığı pay ise %3'tür 1980-2008 yılları arasında dünya ayçiçeği üretim miktarı, ekim alanlarındaki gelişmelere bağlı olarak artış göstermiştir.

Erdem (2012), Trakya bölgesinde yaptığı çalışmada, Trakya genelinde yapılan çeltik, ayçiçeği ve buğday tarımının boyutlarını ve özelliklerini ortaya çıkarabilmek için 240 üreticiden veriler elde edilmiştir. Bölgedeki ayçiçeği, buğday ve çeltik üreticilerinin en önemli sorunlarının ürünleri pazarlamada karşılaştıkları düşük fiyatlar ve yüksek maliyetler olduğunu bildirmiştir. Pazarlamada düşük fiyatla karşılaşan üreticilerin kendi aralarında bir araya gelememelerinden dolayı piyasa fiyatını yükseltme gücüne sahip olamadıklarını, bunun yanında arzın yükselmesine ithalatın cazip olmasının etki ettiğini böylece iç piyasadaki üretici fiyatlarının düşük seyrettiğini bildirmiştir.

Taşkaya, Top ve Uçum (2012), Türkiye'de 1980'li yıllarda tarımsal sanayi sektöründe görülen gelişmelere paralel olarak gerek teknoloji, gerekse üretim miktarı açısından bitkisel yağ sanayinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Ancak arz talep veya iklim koşullarına bağlı olarak, üretilen toplam bitkisel yağ üretimi yıllara göre dalgalanma göstermektedir.

Uzundumlu ve Topcu (2012), çalışmalarında Erzurum ilinde çerezlik ayçiçeğinin maliyeti ve gelirini hesaplamışlardır. Çalışmada çerezlik ayçiçeği üretiminin yoğun olarak yapılan Pasinler ilçesindeki 11 köyde 86 işletmeyle anket çalışması yapılmış. Araştırmanın sonucuna göre çerezlik ayçiçeği üretim maliyetinde değişir masrafların payı %73 olduğu belirtilmiş, değişir faktörlerden gübre, tohum ve sulama suyunun fazla kullanıldığı, bakım işlerinde kullanılan işgücü daha düşük olduğu ve bu durum verimde düşüşe neden olduğu saptanmış. Bu nedenle birim çerezlik ayçiçeği üretim maliyeti 2,0 TL kg⁻¹ olarak hesaplanırken ürün satış fiyatı 1,6 TL kg⁻¹ belirlenmiştir. Toplam üretim maliyeti toplam GSÜD aştığını, Net kâr -87,42 TL da⁻¹ olarak bulduklarını belirtmişlerdir. Elde ettikleri sonuçlara göre; işletmelerin kıt kaynakları kullanımında teknik ve ekonomik etkinlik seviyelerini belirleyerek, maliyet minimizasyonu sağlanabilir olduğunu ortaya koymuşlardır. Çerezlik ayçiçeği için reel satın alma fiyatlarının tespit edilmesi ile GSÜD artırılabilir ve işletmeler belirli ölçeklerde maksimum gelir sağlana bilineceği, bunları yatırımlara aktarabilecekleri ortaya çıkmıştır.

Semerci (2013), yaptığı çalışmada Trakya Bölgesi'nde tarımsal işletmelerde orobanj direncine bağlı olarak 3 farklı ayçiçeği üretiminde üretim faktörlerinin kullanımını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada kullanılan verileri 2009 yılında Tabakalı Rastgele Örnekleme Yöntemi ile belirlenen 571 tarım işletmesinden anket tekniği ile elde etmiştir. Orobanja dayanıklı ayçiçeği üretiminde 189.30 kg/da ile en yüksek verime ve 37.91 ABD Doları ile en yüksek kara ulaşmıştır. Araştırmada ayçiçeği üreticiler arasında toprak analizi yaptırma oranının oldukça düşük olduğu ve üretimin neredeyse tamamının kuru koşullarında yapıldığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda, diğer çeşitlere göre daha yüksek su verimine sahip olan orobanja dayanıklı ayçiçeğinin, üreticinin refahına olan katkısı nedeniyle, gelecekte ayçiçeği ekim alanlarında daha yüksek bir orana sahip olacağını ortaya koymuştur.

Alemdar ve ark., (2014), yaptıkları çalışmada öncelikle Çukurova Bölgesi'nde tarla ürünlerinden, birinci ürün buğday, mısır, ikinci ürün mısır, pamuk ve ayçiçeğinin üretim maliyetlerinin hesaplanmasını, daha sonra ise işletmelerin sosyo-ekonomik özellikleri ve pazarlama yapılarının ortaya konması, ele alınan ürünlerin yetiştirilmesinde kullanılan girdilerin fiziksel miktar ve parasal değerlerinin belirlenmesi, ürün kârlılıklarının karşılaştırılması, üreticilerin başlıca üretim ve pazarlama sorunlarının ortaya konması amaçlamışlardır. Ayçiçeğinde üretim maliyetini belirlemek amacıyla yapılan çalışmada işletmeler üç gruba ayrılmış 26 dekadardan küçük 15 tane, 26-75 dekar arası 20 tane, 75 dekadardan büyük 18 tane olmak üzere toplamda 53 işletmenin verileri toplanmışlardır. Gruplar

arası önemli farklılıkların olduğu belirtilmiştir. Ayçiçeği üretim maliyeti dekara 229,51 TL olarak belirlenmiştir. Araştırmada 1. grup işletmelerin üretim masrafı en düşükken 3. grup işletmelerin üretim maliyeti en yüksek çıkmıştır. Ayçiçeği ortalama verimi 263,82 kg/da gruplar da ise sırasıyla 246,58 kg/da, 248,52 kg/da, 269,30 kg/da olarak bulunmuştur. Ayçiçeği birim üretim maliyeti ise 0,87 TL/kg'dır. En düşük üretim maliyeti birinci grup işletmeler çıkarken en yüksek üçüncü grup işletmelerde olduğu görülmüş. Birinci grup işletmelerin ikinci grup işletmelere göre değişken masrafları daha fazladır. Arazi kirasından kaynaklanan farklılıklar sebebiyle en düşük birim maliyet 1. gruba aittir. İşletme büyüdükçe birim maliyet arttığı belirtilmiştir. Araştırma sonucunda değişken masraflar %51,70'ini oluştururken %48,30'nu sabit masrafların olduğu belirlenmiş. Ayçiçeği üretiminde brüt kar 188,81 olarak bulunmuş. Net kar pozitif çıkmış, ayçiçeği üretiminde sabit masraflar ve değişken masraflar birbirine denk olduğu belirtilmiştir. Bütün işletmelerde nispi kar seviyesi 1'in üzerinde olduğunu belirtilmiştir.

Sethar ve ark., (2015) Pakistan'da yaptıkları çalışmada iki ayçiçeği faaliyetinden kazanılan toplam geliri, toplam maliyeti ve elde edilen karı karşılaştırmışlardır. Hibrit ayçiçeğinde ekiminden daha yüksek gelir (155401s.), daha yüksek maliyet (98677s.) ve daha yüksek kar (56724s.) elde etmişlerdir. Fakat geleneksel ayçiçeğinden daha düşük gelir (75372s.) daha düşük maliyet (57939 Rs.) ve daha düşük kar (17433 Rs.) saptamışlardır. Yüksek üretim maliyeti sorununun devam etmekte olduğunu ve bunun temelinde yüksek tohum masrafı ve tarımsal ilaç masraflarının azaltılamaması yatmakta olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kakilli Acar Avcı ve Ergüven (2015), tarafından yapılan çalışmanın amacı bitkisel yağ sektöründe yağlı tohum hammaddesi yetersizliğinden kaynaklanan atıl kapasite sorununun değerlendirilmesidir. Çalışmada sektörel sorunlara yönelik açıklamalar yapılmış, bitkisel yağ sektörünün finansal oranları yorumlanmış ve sonrasında pamuk bitkisinin ağırlıkla yetiştirildiği Hatay ilinde temsili bir firmanın finansal tabloları oran analizi teknikleriyle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, yağlı tohumlar ve bitkisel yağ sektörünün oran analizi sonuçları ile mukayese edilmiş, böylece sonuçların tutarlı olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca firmanın sektördeki yeri ve payı inceleme konusu edilmiştir.

Gül ve ark., (2016), yaptıkları çalışmada Türkiye'de yağlı tohumlu bitkiler içerisinde ayçiçeğinin önemini ve yağ açığını kapatmadaki rolünü ortaya koymayı amaçlamışlardır. Ayçiçeği Türkiye'nin bitkisel yağ üretiminin %69'unu, toplam sıvı yağ tüketiminin yaklaşık

%84'ünü, toplam yağ kullanımının ise %32'sini tek başına karşıladığını tespit etmişlerdir. Ancak, üretilen ayçiçeği yağının talebini karşılamadığından, talebin büyük bir kısmı ithal edilen ayçiçeği tohumu ve ham yağdan karşılandığını belirtmişlerdir.

Tan ve ark., (2016), yaptıkları çalışmada Edirne İli Lalapaşa ilçesinde ayçiçeği üretimi yapan 91 üreticiye ile anket uygulamışlardır. Çalışmada çiftçilerin mevcut tarımsal desteklerden memnuniyetlerinde etkili olan faktörler Lojistik Regresyon Yöntemiyle analiz edilmiştir. Yapılan analizler neticesinde toplam parsel sayısı, tarım dışı gelir varlığı, tarımsal destekleri yeterli bulma, yaş, tarımda çalışan hane nüfusu, gelir, işletmede kayıt tutma, hayvancılık yapma, tarımsal eğitimlere katılma ve tarımsal bilgiye ulaşmada internet kullanma değişkenleri, mevcut ayçiçeği desteklerinden memnuniyeti etkileyen faktörler olarak anlamlı bulunmuştur. Çalışma sonuçlarına göre Türkiye'de bitkisel yağ üretim açığını kapatma temel amacına dönük uygulanan politika araçlarının üretici tarafından tam olarak anlaşılmadığı, üreticilerin geleneksel bir şekilde sürdürdüğü ayçiçeği üretimi kapsamında verilen destekleri direk cebine giren para ve diğer gelir kaynaklarına sağlanan katkı olarak algıladığı tespit edilmiştir. Verilen desteklerin yağ bitkilerinde üretim açığını kapatacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve üreticinin bu konuya dikkatini çekecek şekilde tüm paydaşların işbirliği ile faaliyetler planlanması önerilmiştir.

Paksoy ve Yüksek (2017), çalışmalarında, Türkiye'nin önemli tarımsal bölgelerinin biri olan Çukurova'da yer alan Adana ilinde 1999-2015 yılları arası fark ödemesi desteği alınan ürünlerde (pamuk, soya, ayçiçeği, dane mısır vb.) üretim miktarı, ekilen alan, destekleme miktarı, desteklenen alan, destekleme fiyatları açısından eğilimi görmek amacıyla trend analizi yapılmıştır. Ayrıca destekleme primi ile ekim alanı arasındaki ilişki istatistiki olarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak da Adana ilinde son 17 yıllık dönemde incelendiğinde fark ödeme (prim) desteklemelerin arttığı görülmektedir. Ancak desteklemelerinin ürün bazında ekim alanlarına yansımada farklılıklar bulunmaktadır. Ayçiçeği ekim alanlarında prim desteğiyle çok büyük artışlar olmuş, ayçiçeği diğer ürünlere rakip ve alternatif ürün haline gelmiştir.

Karaağaç ve ark. (2018), yaptıkları çalışmada, 2017 yılında Adana koşullarında yetiştirilen ayçiçeği üretiminin enerji bilançosu ve ekonomik analizi ortaya konulmuştur. Çalışmada kullanılan alet-makinelerin ekonomik ömürleri, iş başarısı, yakıt-yağ tüketimleri, makine ağırlıkları ile gübre, tohum miktarları gibi temel veriler, mevcuttaki yapılan ölçümlerden, yapılan diğer çalışmalardan, çeşitli kaynak ve kataloglardan temin edilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ayçiçeği üretiminde enerji çıktı/girdi oranı 8.00, özgül

enerji değeri 3.29 MJ/kg, enerji üretkenliği 0.30 kg/MJ, net enerji verimi 77322.41 MJ/ha olarak hesaplanmıştır. Ayçiçeği üretiminde toplam enerji girdileri içerisinde kullanım oranı en yüksek olanın %50.93 ile gübre enerjisi olduğu bulunmuştur. Bunu sırasıyla %32.84 ile yakıt-yağ enerjisi, %10.73 ile makina enerjisi takip etmiştir. Ayçiçeği üretiminin ekonomik analizinde toplam girdi miktarı 345.47 TL/da, çıktı miktarı 504.00 TL/da, net gelir miktarı 158.53 TL/da olmuştur.

Unakıtan ve Aydın (2018), yaptıkları çalışmanın temel amacı, toplam girdi kullanım miktarını tanımlamak ve Türkiye'deki Trakya Bölgesi'ndeki buğday ve ayçiçeği üretiminin ekonomik karşılaştırmasını yapmak ve bu girdilerin enerji eşdeğerini tespit etmektir. Çalışmanın verileri, Trakya bölgesindeki 169 buğday ve ayçiçeği üreticisiyle yüz yüze yapılan anket yöntemi ile toplanmıştır. Buğday ve ayçiçeği üretiminde toplam enerji girdilerinin 23,231 MJ ha – 1 ve 10,139 MJ ha – 1 olduğu ve enerji çıktısına göre buğdayda (saman dahil) ve ayçiçeği üretiminde enerji çıktılarının olduğunu tespit etmişlerdir. 81,720 MJ ve 38,250 MJ sırasıyla. Buğday üretiminde enerji kullanım etkinliği, enerji verimliliği, özgül enerji ve net enerji, buğday üretiminde sırasıyla 3,52, 0,19 kg MJ – 1, 5,16 MJ kg and 1 ve 58,489 MJ ha and 1 ve 3,77, 0,15 kg MJ – 1 olarak hesaplamışlardır. Ayçiçeği üretiminde 6.63 MJ kg-1 ve 28.111 MJ ha-1. Fayda-maliyet oranları, buğday ve ayçiçeği üretiminde, brüt üretim değerinin hektar başına toplam üretim maliyetine bölünmesi ile buğday için 1,20 ve ayçiçeği için 1,02 olarak hesaplanmışlardır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın materyalini Adana ilinde Aralık 2017-Şubat 2018 arasında 103 yağlık ayçiçeği üreticisi ile yüz yüze yapılan anket çalışması oluşturmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili olarak daha önce yapılmış bilimsel çalışmalar ile kamu ve özel kuruluşların verilerinden de faydalanılmıştır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örneklem

Örneğe konu olan köylerin seçimi için Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü ilgili kayıtlarından yararlanılmıştır. Eylül- Kasım 2017 tarihleri arasında yapılan ön çalışma neticesinde, Adana Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü kayıtlarından yağlık ayçiçeğinin yoğun üretildiği ilçeler tespit edilmiştir. Bu bağlamda Adana İlinin Ceyhan, İmamoğlu, Sarıçam ve Karaisalı ilçelerinde araştırmanın kapsamına alınmıştır. Daha sonra bu ilçelerde 16 köy gayeli olarak belirlenmiştir. Bu köylerde yağlık ayçiçeği üretimi yapan işletmeler araştırmanın örneklem çerçevesini oluşturmuştur.

Populasyonda örnek hacminin belirlenmesinde aşağıdaki formül kullanılmıştır (Yamane, 1967):

$$n = \frac{N \cdot \sum N_h \cdot S_h^2}{N^2 D^2 + \sum N_h \cdot S_h^2}$$

Formülde;

n : Örnek hacmi

N_h : h ' inci tabakadaki işletme sayısı

S_h^2 : h ' inci tabakanın varyansı

N : Populasyondaki işletme sayısı

D^2 : $(E/t)^2$ Populasyon ortalamasından müsaade edilen hata payı

t : Hata oranına göre standart normal dağılımdaki t değeri

Örnek hacmi 103 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 1. Anket yapılan işletmelerin dağılımı

İşletme genişliği (da)	Anket sayısı	Frekans
<5	22	23,30
5-15	31	29,12
16-30	23	21,36
31-50	17	16,50
51>	10	9,70
Toplam	103	100,00

3.2.2. Verilerin Toplanması

Köylere bizzat gidilmiş ve daha önceden hazırlanan anket formlarında yer alan sorular, işletme sahiplerine yöneltilmiştir. Her yağlık ayçiçeği tarımı yapan işletme için bir anket formu doldurulmuştur.

İşletmecilere, işletmenin sosyo-demografik özellikleri, işletme ile ilgili genel bilgiler, işletmelerde ayçiçeği üretimine ait yıllık faaliyet sonuçları ve araştırma bölgesinde ayçiçeği pazarlama durumunu ele alan sorular olup böylece işletmenin bütünü hakkında detaylı bilgi elde edilmiştir. Anket, birebir görüşülen 103 kişiyle 2017 Aralık- 2018 Şubat döneminde yapılmıştır.

3.2.3. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilmiş olan veriler SPSS 20.0 istatistik programında analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar yorumlanmıştır.

Önce programın işleyişine uygun olarak nitel ve nicel verilerin girişi yapılmıştır. Daha sonra tablolar ve yüzde oranları hesaplanmış ve gerekli görülen çizelgeler hazırlanmıştır. Araştırmada anket yoluyla toplanan girdi miktarı ve masraf unsurlarından hareketle Adana ili ilinde üretilen yağlık ayçiçeği birim ürün maliyeti hesaplanmaya çalışılmıştır.

Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD): Gayrisafi üretim değeri, tarım işletmelerinde üretilen bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerleri ile bu üretim faaliyetlerinde yıl içerisinde meydana gelen üretkif demirbaş kıymet artışlarından oluşan değere denir.

Brüt Kar: Gayrisafi Üretim Değerinden, Değişen Masrafların (DM) çıkarılması ile elde edilen değere Brüt Kar denir. Brüt Kar (BK) = GSÜD- DM şeklinde formüle edilir. Brüt kar, işletmede üretim faaliyetlerinin bir biri ile karşılaştırılmasında rekabet durumunu sağlamada önemli bir başarı ölçüsüdür.

Net Kar: Gayrisafi safi üretim değerinden üretim masraflarının çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Net Kar = GSÜD- ÜM şeklinde formüle edilir.

Nispi kâr: İşletmelerin yatırdıkları bir TL karşılığında kaç TL gelir elde ettiklerini göstermektedir. GSÜD' nin üretim masraflarına (ÜM) bölünmesiyle bulunur.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Üreticilerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Anket yapılan üreticilerinin %89,3'ü erkek, geri kalan %10,7'si kadınlardan oluşmaktadır. Bu durumda çiftçilikle çoğunlukla erkek iş gücü kullanıldığı ve erkekler tarafından meslek edinildiği bulunmuştur. Üreticilerin %36,9'unun 19-40 yaş arası, %57,3'ünün 41-50 yaş arasında, %5,8'inin 51'in üstünde olduğu belirlenmiştir. Üreticilerin yaş ortalaması ise 48 yıl olarak saptanmıştır. Analiz sonuçlarına göre üreticilerin %88,3'ü evli iken %11,7'si bekar olarak tespit edilmiştir. Ailede bulunan birey sayısı ekonomik geçim durumu konusunda büyük önem arz etmektedir. Üreticilerin hanesinde %46,6'ünde 2-3 birey, %45,6'sında 4-5 birey, %7,8 'inde 6-7 birey bulunduğu saptanmıştır. Ailede bulunan ortalama birey sayısı ise 4,00 olarak belirlenmiştir (Çizelge 2).

Çizelge 2. Üreticilerin sosyo-demografik özellikleri

Cinsiyet	Frekans	%
Erkek	92	89,3
Kadın	11	10,7
Toplam	103	100,0
Yaş grupları	Frekans	%
19-40	38	36,9
41-50	21	57,3
50>	44	5,8
Toplam	103	100,0
Medeni durum	Frekans	%
Evli	91	88,3
Bekar	12	11,7
Toplam	103	100,0
Aile birey sayısı	Frekans	%
2-3	48	46,6
4-5	47	45,6
6-7	8	7,8
Toplam	103	100,0

4.1.1. Üreticilerin Tarımsal Üretim Deneyimi

Anket yapılan üreticilerin %40,8'i 2-10 yıl, %17,5'i 11-15 yıl, %41,7'si 16-60 yıl arasında tarımla uğraştıkları saptanmıştır. Üreticilerin tarımsal üretim deneyimi ortalama 15 yıl olarak tespit edilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Üreticilerin Tarımsal Üretim Deneyimi

Üreticilerin tarımsal üretim deneyimi	Frekans	%
2-10	42	40,8
11-15	18	17,5
16-60	43	41,7
Toplam	103	100,0
Ortalama		15

4.1.2 Üreticilerin Ayçiçeği Deneyim Süresi

Araştırmada yapılan anket sonuçlarına göre üreticilerin %64,1'i 1 ile 5 yıl arası, %23,3'ü 6 ile 10 yıl arasında, %12,6'sı ise 11 ile 30 yıldır ayçiçeği yetiştirdikleri saptanmıştır. Üreticilerin ayçiçeği deneyim süresi ortalama 5 yıl olarak bulunmuştur (Çizelge 4).

Çizelge 4. Üreticilerin Ayçiçeği Deneyim Süresi

Üreticilerin deneyim süresi	Frekans	%
1-5	66	64,1
6-10	24	23,3
11-30	13	12,6
Toplam	103	100,0

4.1.3 Üreticilerin eğitim durumu

Araştırma bölgesinde incelenen işletmelerdeki üreticilerin %40,8'inin ilkokul mezunu olduğu belirlenmiştir. Bu durum işletmelerde üreticilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir (Çizelge 5).

Çizelge 5. Üreticilerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumları	Frekans	%
Okuryazar	3	2,9
İlkokul	42	40,8
Ortaokul	19	18,4
Lise	30	29,1
Yüksekokul	3	2,9
Üniversite	5	4,9
Yüksek lisans	1	1,0
Toplam	103	100,0

4.1.4. Üreticilerin tarımsal gelire sahip olma durumu

Araştırma alanında anket yapılan üreticilerin yıllık tarımsal geliri 3000 TL ile 200.000 TL arasında değişmektedir. Üreticilerin yıllık tarımsal gelir ortalaması 17.750 TL'dir. (Çizelge 6).

Çizelge 6. Üreticilerin Tarımsal Geliri

Aile tarımsal geliri (TL/yıl)	Frekans	%
3000-20000	70	67,6
20001-40000	21	18,6
40001+	12	13,8
Toplam	103	100,0
Ortalama		17750

4.1.5. Üreticilerin tarım dışı geliri

Araştırma alanında anket yapılan üreticilerin yıllık aile tarım dışı geliri 2400 TL ile 50000 TL arasında belirlenmiştir. Yıllık gelir ortalaması 19200 TL'dir. (Çizelge 7).

Çizelge 7. Üreticilerin Tarım Dışı Geliri

Üreticilerin tarım dışı geliri (TL/yıl)	Frekans	%
2400-10000	9	5,9
10001-20000	47	60,3
20001+	37	33,8
Toplam	103	100,0
Ortalama		19200

4.1.6. Üreticilerin toplam geliri

Araştırma alanında anket yapılan üreticilerin yıllık toplam geliri 3000 TL ile 200000 TL arasında değişmektedir. Üreticilerin yıllık toplam gelir ortalaması 33600 TL'dir. (Çizelge 8).

Çizelge 8. Üreticilerin Toplam Geliri

Üreticilerin toplam geliri (TL/yıl)	Frekans	%
<15000	36	49,0
15001-40000	50	35,3
40001+	17	29,4
Toplam	103	100,0

4.1.7. Üreticilerin sosyal güvence durumu

Araştırma yapılan bölgede anket sonuçlarına göre üreticilerin %29,1'i Bağ-kur, %30,1'i emekli sandığı, %29,1'i SGK, %2'si yeşil kart ve %9,7'si diğer sosyal güvenliğe sahip olarak saptanmıştır (Çizelge 9).

Çizelge 9. Üreticilerin sosyal güvence durumu

Üreticilerin Sosyal güvence durumu	Frekans	%
SGK	31	29,1
Emekli sandığı	31	30,1
Bağ-kur	30	29,1
Diğer	10	9,7
Yeşil kart	1	2,0
Toplam	103	100,0

4.2. İşletme İle İlgili Genel Bilgiler

4.2.1. Üreticilerin ayçiçeği üretimi yapma sebepleri

Bölgedeki üreticilerin yağlık ayçiçeği üretimi yapma nedenleri arasında en fazla (%76,7) kârlı olması olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bölgesindeki makineli tarım uygulama olanağı, sulu tarım arazileri, verimi yüksek tarım alanları bulunmaktadır. Ayçiçeği üretiminin devlet destekli olması üretim kolaylığı ve bölgede oluşan diğer etkenler üreticiler için ayçiçeği tarımını cazip kıldığı bulunmuştur (Çizelge 10).

Çizelge 10. Üreticilerin ayçiçeği üretimi yapma sebepleri

Üreticilerin ayçiçeği üretimi yapma sebepleri	Frekans	%
Münavebe girmesi	28	27,2
Arazi ve iklim koşulları	24	23,3
Alışkanlık	9	8,7
Karlı olması	79	76,7

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

4.2.2. Üreticilerin örgütlenme durumu

Araştırma bölgesindeki üreticilerin %87,4'ü ise ziraat odasına kayıtlı olduğu belirlenmiştir. Bunun dışında diğer üretici örgütlerine üye olma durumunun düşük olduğu görülmektedir. Bu da üretici örgütlenmesinin yetersiz olduğunu göstermektedir. (Çizelge 11).

Çizelge 11. Üreticilerin örgütlenme durumu

Üreticilerin örgütlenme durumu	Frekans	%
Ziraat odası	90	87,4
Tarım kredi kooperatifi	23	22,3
Üretici birliği	3	2,9
Sulama birliği	1	1
Damızlık ve sığır yetiştiriciliği	1	1

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

4.2.3. Tarımsal ürünleri sigorta yapma durumu

Araştırma bölgesindeki üreticilerin %78,6'sı tarım sigortası yaptırmazken, %21,4'i tarımsal sigortası yaptırdığı tespit edilmiştir. Bu durum, bilinçlenen üreticilerin, kendilerini garantiye alarak oluşabilecek risklerden en az zararla kurtulmanın mümkün olduğunun bilincine vardıklarının göstermektedir.

4.2.4. İşletmelerin arazi tasarruf durumu

Araştırma bölgesindeki üreticilerin arazi tasarruf durumu incelendiğinde üreticilerin ortalama 150 dekar kiralık, 90 dekar ortak, 16 da ise mülk araziye sahip oldukları tespit edilmiştir (Çizelge 12).

Çizelge 12. İşletmelerin arazi tasarruf durumu

Arazi tasarruf durumu	Ortalama (da)
Mülk	20
Ortak	90
Kira	40
Toplam arazi	150

4.2.5. Devlet desteklerinden faydalanma durumu

Üreticilerin devlet tarafından yapılan desteklemelerden faydalanıp faydalanmadığı ve eğer desteklemelerden faydalandı ise hangi destek ödemelerini aldığı incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre üreticilerin %86,4 desteklemelerden faydalandığı %13,6'sının ise desteklemelerden faydalanmadığı belirlenmiştir (Çizelge 13).

Çizelge 13. Üreticilerin devlet desteklerinden yararlanma durumları

Devlet Desteğinden Yararlanma	Frekans	%
Yararlanılıyor	89	86,4
Yararlanmıyor	14	13,6
Toplam	103	100,00

Devlet desteklemelerinden faydalanan çiftçilere hangi desteklerden faydalandıkları sorulduğunda üreticilerin %83,5'i prim desteğinden faydalandığını, %86,4'ü mazot desteğinden faydalandıklarını, %10,7'si sertifikalı tohum desteği ve %2,9 toprak analiz desteğinden faydalandıklarını bildirmişlerdir (Çizelge 14). Konu ile ilgili yapılan bir çalışmada ayçiçeği ürün alım fiyatı, fark desteği ile mazot desteklerinin günümüz şartlarına uygun olarak belirlenmesi ve tohumluk girdisinin de destekleme kapsamına alınması halinde, Türkiye'de ayçiçeği üretiminin daha uygun şartlarda yapılabileceği ve üretimde artış sağlanabileceği anlaşılmıştır (Semerci,A., Kaya,Yalçın., Şahin,İ., Çıtak, N.)

Çizelge 14. Yararlanılan Devlet desteği

Devlet desteği	Frekans	Yüzde
Mazot desteği	89	86,4
Prim desteği	86	83,5
Sertifikalı tohum desteği	11	10,7
Toprak analizi desteği	3	2,9

*Birden fazla seçenek kullanılmıştır.

4.2.6. Yağlık ayçiçeği üreticilerinin devletten beklentileri

Anket yapılan yağlık ayçiçeği üreticilerin %83,5'i devletten girdi desteğine ağırlık verilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Çizelge 15).

Çizelge 15. Yağlık ayçiçeği üreticilerinin devletten beklentileri

Yağlık ayçiçeği üreticilerinin devletten beklentileri	Frekans	%
Girdi desteğine ağırlık verilmeli	86	83,5
İyi fiyat verilmeli	31	30,1
Prim esaslı olması	30	29,1
Ürün kalitesi artırılmalı	8	7,8
Pazarlama kolaylığı sağlanmalı	7	6,8
Verim artışına ağırlık verilmeli	2	1,9

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

4.2.7. İşletmelerde ekim nöbeti uygulanma durumu

Bazı bitkiler uzun yıllar arka arkaya aynı tarlada ekildiklerinde verimleri büyük ölçüde düşer bunlara kendine katlanmaz (keten, pancar, yulaf, bezelye, kolza, ayçiçeği, haşhaş), bazı bitkiler ise arka arkaya aynı tarlada yetiştirildikleri takdirde verim azalması dar sınırlar içinde kalır bu bitkilere de kendine katlanır (mısır, bakla, soya fasulyesi, tütün, kenevir, çeltik) bitkiler denilir (İşler, 2019). Araştırma konusu olan ayçiçeği bitkisi de kendine katlanamaz bir bitkidir. Bu açıdan bakıldığında araştırma bölgesindeki üreticilerin %91,3'ünün ekim nöbeti uyguladığı %8,7'sinin ise ekim nöbeti uygulamadığı tespit edilmiştir. Bu durum bölgede bilinçli tarım yapıldığını ortaya koymaktadır.

4.2.8 İşletmelere ait tarımsal alet ve makine olma durumu

Araştırma bölgesindeki işletmelerde üreticilerin %41,7'sinin tarımsal alet ve makineye sahip, %58,3'ünün ise alet ve makineye sahip olmadığı belirlenmiştir.

4.2.9. İşletmelerin hayvan varlığı

Araştırma sonuçlarına göre üreticilerin ticaret amaçlı hayvancılık yapmayıp kendi besin ihtiyaçlarını karşılamak için üretim yaptıkları tespit edilmiştir. İşletmelerde ortalama 20 adet koyun, 15 adet keçi, 4 adet desi sığırı ve 3 adette süt sığırı bulunduğu saptanmıştır. (Çizelge 16).

Çizelge 16. İşletmelerde Hayvan Varlığı

Hayvan varlığı	Ortalama (adet)
Koyun	20
Arı (kovan)	20
Keçi	15
Kümes hayvanı	15
Besi sığırı	4
Süt sığırı	3

4.3. İşletmede Yetiştirilen Yağlık Ayçiçeği Çeşitleri

Üreticilerin yetiştirilen yağlık ayçiçeği türüne göre en çok Lg marka ayçiçeği çeşidinin (%50) yetiştirdiği tespit edilmiştir. Üreticiler yüksek verimli olmasından dolayı Lg ayçiçeği çeşidini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. (Çizelge 17).

Çizelge 17. Yetiştirilen yağlık ayçiçeği çeşitleri

Yetiştirilen yağlık ayçiçeği markaları	Frekans	%
Lg	50	48,5
Pioneer	27	26,2
Samura	14	13,6
Bostford	9	8,7
Sandro	2	1,9
Carix	1	1,0
Toplam	103	100,0

4.3.1. İşletmede yetiştirilen yağlık ayçiçeği tohumunun temin yeri

Üreticilerin %34,0'ünün yağlık ayçiçeği tohumunu tohum bayisinden, %33,0'ünün tüccardan satın aldıkları tespit edilmiştir (Çizelge 18).

Çizelge 18. Yetiştirilen yağlık ayçiçeği tohum temin yeri

Yağlık ayçiçeği tohumu temin yeri	Frekans	%
Tohum bayisinden	35	34,0
Tüccar	34	33,0
Firmalardan	19	18,4
Kooperatif	14	13,6
Kendine ayırmış olduğu tohum	1	1,0
Toplam	103	100,0

4.3.2 Üretilen Yağlık Ayçiçeği Pazarlama Kanalları

Üreticilerin %95,1'inin yağlık ayçiçeğini tüccara sattıkları tespit edilmiştir. Üreticilerin çok az bir kısmı (%2,9'u) ürünlerini kooperatife sattıklarını belirtmişlerdir (Çizelge 19).

Çizelge 19. Üretilen yağlık ayçiçeği pazarlama kanalları

Yağlık ayçiçeği pazarlama kanalları	Frekans	%
Tüccar	98	95,1
Kooperatif	3	2,9
Fabrika	1	1,0
Kendim Satıyorum	1	1,0
Toplam	103	100,00

4.3.3. Üretilen Yağlık Ayçiçeği Satış Şekli

Üreticilerin %96,1'inin yağlık ayçiçeğini peşin fiyata sattıkları belirlenmiştir (Çizelge 20).

Çizelge 20. Üretilen yağlık ayçiçeği satış şekli

Üretilen yağlık ayçiçeği satış şekli	Frekans	%
Peşin fiyatına	99	96,1
Hem peşin hem vadeli	3	2,9
Vadeli	1	1,0
Toplam	103	100,0

4.4. Adana İlinde İşletmelerde Yağlık Ayçiçeği Üretim Faaliyetinin Ekonomik Analizi

4.4.1. İşletmelerde Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyeti

Üreticiler toplam üç veya dört defa sürüm yaptıklarını belirtmişlerdir. Birinci sürümde masraf 56,00 TL/da, ikinci sürümde 33,00 TL/da ve üçüncü ve son sürüm olan dördüncü sürümde 30 TL/da masraf hesaplanmıştır. Toprak hazırlığı içerisinde değişken masraflar birinci sürümde % 11,35 TL/da, ikinci sürüm masrafı %6,69 TL/da, üçüncü sürüm ve son olarak dördüncü sürümde %6,08 TL/da olarak, ekimde kullanılan tohum için ise ortalama 30 TL/da masraf hesaplanmıştır. Toprak hazırlığı masraflarının değişken masraflar içerisindeki payı %49,86 , toplam masraflar içerisindeki payı ise %37,87'dir (Çizelge 21).

Araştırma bölgesindeki tarım arazileri genelde sulama kanalından sulanmaktadır. Bunun yanında kuyu suyu, akarsular, baraj ve dere yataklarından da sulama yapılmaktadır. Sulama kanalı yoluyla üretim yapan işletmelerin yıllık harç bedelleri 30,00 TL/da'dır. Diğer sulama kaynaklarını kullanan işletmeler ise su bedeli ödememektedir. Yağlık ayçiçeği tarımındaki sulama işçiliği giderleri ise o yılki yağlık ayçiçeği üretim gelirinin %8' i olarak hesaplanıp verilmektedir. Sulama masrafının değişken masraflar içindeki payı %2,03, toplam masraftaki payı ise %1,54'dür (Çizelge 21).

İşletmelerin yağlık ayçiçeği üretiminde ortalama gübre alım masrafı 54 TL /da'dır. İşletmelerin üretim maliyet hesaplamasında gübreleme üretim maliyetine önemli ölçüde etki eden bir masraf unsurudur. Gübreleme masrafının değişken masraflar içindeki payı %10,95, toplam masraf içindeki payı ise %8,31'dir (Çizelge 21).

Yağlık ayçiçeği tarımında ortalama zirai ilaç gideri 102 TL/da'dır. Ayrıca işletmelerle birebir görüşme sonucunda bölgedeki ayçiçeği üretiminde üst üste her yıl aynı tarla

kullanılmamalı ekim nöbeti yapılmalıdır buna karşın mantar hastalıkları çok büyük sorundur. Bu durum yağlık ayçiçeği tarımını bölgede olumsuz etkilenmektedir. Zirai ilaç masrafının değişken masraflar içindeki payı %20,68, toplam masraf içindeki payı ise %15,69'dur (Çizelge 21).

Tarımda çapa yardımı ile toprağın havalandırılması verim açısından çok önemli bir etkidir. Diğer tüm koşullar (ekim, sulama vb.) sağlanmış olsa dahi mevsiminde ve zamanında havalandırılmamış toprağın verimi düşük olmaktadır. Günümü koşullarında büyük ve geniş arazilerde yapılan tarım zamandan ve maliyet açısından, imkanlar doğrultusunda bizi makineli tarıma yönlendirmektedir. Yağlık ayçiçeği tarımı, makineli tarıma en iyi örnek olabilecek bir tarım ürünü çeşididir. Bölgedeki araştırma sonuçlarına göre yağlık ayçiçeği tarımındaki ortalama makineli çapalama masrafı 30 TL/da olarak hesaplanmıştır. Üretim maliyetlerine önemli ölçüde etki eden masraf unsurlarından biridir. Çapalama masrafının değişen masraflar içindeki payı %6,08, toplam masraf içindeki payı ise %4,62'dir (Çizelge 21).

Yağlık ayçiçeği hasat masrafı 15 TL/da olarak hesaplanmıştır. Hasatın değişken masraflar içerisindeki payı %3,04, toplam masraflar içerisindeki payı ise %2,31'dir. Ayçiçeği taşıma masrafı 35 TL/da olarak hesaplanmıştır. Taşıma masraflarının değişken masraflar içindeki payı %7,10, toplam masraflar içindeki payı ise 5,38'tir (Çizelge 21).

Bölgedeki yağlık ayçiçeği tarımı genellikle aile işgücünün kullanıldığı ve makineli tarıma uygun olan arazi yapısından dolayı genellikle küçük aile işletmeleri olarak faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda küçük aile işletmelerinin ortalama genel idare giderleri ise 14,80 TL/da'dır (Çizelge 21).

İşletmeler de yağlık ayçiçeği üretimi için; dekara toplam masraf içindeki değişken masrafların payı %75,88, sabit masrafların ise %24,12 olarak hesaplanmıştır. Değişken masraflar içerisindeki en büyük pay ise zirai ilaç masrafı (%20,68) olarak belirlenmiştir. Bölgede ortalama yağlık ayçiçeği verimi 311 kg/da olarak tespit edilmiştir (Çizelge 21). Buna bağlı olarak 1 kg yağlık ayçiçeği maliyeti 2,09 TL/kg hesaplanmıştır. Satış fiyatı (1,75 TL/kg) maliyetin altında olduğu için üreticiler zarar etmekte ancak verilen prim desteği (0,40 TL/kg) dahil edildiğinde kâra geçmektedir.

Çizelge 21. İşletmeler Ortalamasında Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyeti

Yağlık Ayçiçeği Masraf Unsurları		Masraf (TL)	Değişken masraf %	Toplam masraf %
1.Ekim Masrafları	1.Sürüm	56,00	11,35	8,62
	2.Sürüm	33,00	6,69	5,08
	3.Sürüm	30,00	6,08	4,62
	4.Sürüm	30,00	6,08	4,62
	Ekim	67,00	13,58	10,31
	Tohum	30,00	6,08	4,62
2.Su, Gübre, İlaç ve İşçilik Masrafları	Çapalama	30,00	6,08	4,62
	Gübreleme	54,00	10,95	8,31
	Sulama masrafı	10,00	2,03	1,54
	Zirai İlaç masrafı	102,00	20,68	15,69
3.Hasat, Taşıma ve Pazarlama Masrafları	Hasat	15,00	3,04	2,31
	Taşıma	35,00	7,10	5,38
	Pazarlama	0	0,00	0,00
4.Döner Sermaye Faizi (DM/2*0,05)		1,22	0,25	0,19
A. Değişken Masraflar Toplamı		493,23	100,00	75,88
Genel İdare Giderleri (A*%3)		14,80	9,44	2,27
Tarla Kirası		142,00	90,56	21,85
B. Sabit Masraflar Toplamı		156,80	100,00	24,12
C. Üretim Masrafları Toplamı (A+B)		650,03		100,00
Ana Ürün Verimi (Kg/da)		311		
Kg Başına Yağlık Ayçiçeği Üretim Maliyeti (TL)		2,09		
İşletmelerde makine kullanımı ücret karşılığı ile yaptırıldığından dolayı alet-makine amortismanı hesaplanmamıştır.				

4.4.2. İşletmeler ortalamasında yağlık ayçiçeği gayrisafi üretim değeri, değişken masraf, brüt kar ve nispi kar analizi

İşletmeler ortalamasında yağlık ayçiçeği üretim faaliyetinin gayrisafi üretim değeri 544,25 TL/da olarak hesaplanırken; brüt kar 51,03 TL/da olarak hesaplanmıştır (Çizelge 22).

Çizelge 22. İşletmeler ortalamasında yağlık ayçiçeğinde brüt kar (TL/da)

Gayrisafi Üretim Değeri (GSÜD)*	Değişken Masraflar (DM)	Brüt Kar (GSÜD-DM)
544,25	493,23	51,03

* Ortalama Üretim Miktarı x Ortalama Fiyat

Nispi kâr, işletmelerin yatırdıkları bir TL karşılığında elde ettikleri parayı göstermektedir. Prim desteği hariç tutulduğunda ayçiçeğin nispi kârı 0,84; dahil edildiğinde 1,028 olarak hesaplanmıştır. Ayçiçeğinin nispi kârının birin altında olması (0,84) ayçiçeği

yatırımın fırsat maliyetlerinin karşılanamadığını göstermektedir. Nispi kar l'in üzerinde olması üretimde karlılığın olduğunu göstermektedir. Nispi kârların hesaplanmasında prim desteği hariç ve dahil olarak ayrı ayrı hesaplanmıştır (Çizelge 23).

Çizelge 23. İşletmeler ortalamasında yağlık ayçiçeği prim desteği hariç ve prim destekli nispi kâr

GSÜD (TL/da)	Üretim Masrafları Toplamı (TL/da)	Nispi kâr
554,25	650,03	0,84
GSÜD (TL/da-Prim Desteği dahil)	Üretim Masrafları Toplamı (TL/da)	Nispi kâr
668,65	650,03	1,028

4.4.3. Net kâr (prim desteksiz ve prim destekli)

İşletmeler ortalamasında yağlık ayçiçeği üretim faaliyetinde net kâr prim desteği hariç (negatif) -105,88 TL/da olarak hesaplanırken, prim desteği ile net kâr 18,62 olarak hesaplanmıştır. Ayçiçeğinde üretici desteklenerek ayçiçeği yetiştiriciliğinin devam ettirilmesi sağlanmalıdır (Çizelge 24)

Çizelge 24. Net kâr (prim desteği hariç ve prim destekli)

GSÜD (TL/da)	Üretim masrafları (TL/da)	Net kar prim desteği hariç (TL/da)
544,25	650,03	-105,88
GSÜD+ (prim desteği dahil)	Üretim masrafları (TL/da)	Net kar prim desteği dahil (TL/da)
668,65	650,03	18,62

4.4.4. Ayçiçeği Üretim Faaliyetine Ait Üretim Sorunları

Ayçiçeği üretiminde verimliliği doğrudan etkileyen diğer bir faktör de orobanjtır (Orobanche cumana L.). Türkiye’de orobanj sorunu genetik dayanıklı ve IMI grubu ilaçlara dayanıklı ayçiçeği çeşitlerinin kullanılmaya başlanmasıyla çözülmüştür (Demirci ve Kaya, 2009). Nitekim üreticilerin %55,3’ü yağlık ayçiçeği üretiminde en büyük probleminin hastalık ve zararlılarla mücadele olduğunu belirtmiştir. Bunun yanında üreticilerin %30,1’inin girdi fiyatlarının yüksekliğinden şikayetçi oldukları belirlenmiştir (Çizelge 25).

Çizelge 25. Yağlık ayçiçeği üretiminde üretim sorunları

Üretim sorunları	Frekans	%
Hastalık ve zararlılarla mücadele	57	55,3
Girdi fiyatı yüksekliği	31	30,1
Sulama suyu eksikliği	17	16,5
Hiçbir sorun yok	3	2,9
Sermaye yetersizliği	1	1
Diğer	2	2

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

4.4.5. Yağlık ayçiçeğinin pazarlanmasında yaşanan sorunlar

Ayçiçeği yetiştiren üreticilerin %83,5'i pazarlama ile ilgili bir sorunun olmadığını belirtmişlerdir. Ancak bu üreticilerin büyük çoğunluğu satış sürecinde %13,6'sı alıcı sayısının az olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 26).

Çizelge 26. Ayçiçeği Pazarlamasında Yaşanan Sorunlar

Ayçiçeği Pazarlamasında Karşılaşılan Sorunlar	Frekans	%
Sorun yok	86	83,5
Alıcı sayısının azlığı	14	13,6
Fiyatların düşük olması	2	1,9
Yüksek fire verilmesi	1	1,0
Toplam	103	100,0

4.4.6. Üreticilerin yağlık ayçiçeği üretimi konusunda bilgi edinilen kaynaklar

Araştırma bölgesindeki üreticilerin %71,8'inin yağlık ayçiçeği üretimi konusunda bilgi kaynağı olarak yakın çevre tespit edilmiştir. Uzun yıllardır üretim tecrübesi olduğu halde yakın çevrenin etkisi çok fazladır. Bölgede devlet destekleri ve sulu tarım olanaklarının yaygınlaşması ile yağlık ayçiçeği üretimine olan ilgi artmış bulunmaktadır (Çizelge 27).

Çizelge 27.Üreticilerin yağlık ayçiçeği üretimi konusunda başvuru edinilen kaynaklar

Yağlık ayçiçeği üretimi konusunda başvuru edinilen kaynaklar	Frekans	%
Yakın çevre	74	71,8
İl/ ilçe tarım müdürlükleri	61	59,2
Zirai ilaç/ gübre bayi	45	43,7
Televizyon	10	9,7
Serbest çalışan mühendis	1	1,0
Çiftçi örgütleri	4	3,9

*Birden fazla seçenek işaretlenmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Adana İlinin Ceyhan, İmamoğlu, Sarıçam ve Karaisalı ilçelerinde yapılmıştır. Araştırma alanını temsil edebilecek biçimde seçilen 16 köyden yağlık ayçiçeği üretimi yapan 103 işletme ile tabakalı örnekleme yöntemi ile belirlenmiş ve yapılan anketlerde toplanan birincil veriler araştırmada kullanılmıştır.

Bu çalışma ile anket yapılan köylerde bulunan üreticilerin sosyo-demografik özelliklerin belirlenmesi, tarımsal örgütlenme düzeyleri ve ürünlerini pazarlama durumlarının ortaya konulması, işletmelerle ilgili genel bilgilerin verilmesi, çerezlik ayçiçeği üretiminin maliyeti, GSÜD, brüt kâr ve nispî kârın hesaplanması ve üreticilerin karşılaştıkları sorunların ortaya konulması amaçlanmıştır.

Yetiştirilen ürünlerin maliyetlerinde değişken masraflar önemli bir yer tutmaktadır. Toplam üretim maliyeti içinde değişken masrafların payı ayçiçeğinde %75,88 olarak hesaplanmıştır. Üretim maliyetlerinde en büyük paya sahip değişken masraf unsuru zirai mücadele ilacı ve işçiliğidir. Bunu ekim ve sürüm masrafları izlemektedir.

Son yıllarda akaryakıt ve gübre fiyatlarındaki hızlı artış dikkate alındığında ürün maliyetlerindeki artışın en önemli nedeni ortaya çıkmakta ve çiftçiye mazot ve gübre desteklerinin önemi görülmektedir. Nitekim üreticilerin büyük bir çoğunluğu girdi fiyatlarının yükselişini üretimde karşılaştıkları önemli sorunlardan biri olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Türkiye’de de yağlı tohumlar stratejik ürün kategorisinde değerlendirmelidir. Çünkü Türkiye net bitkisel yağ açığı veren bir ülkedir. Bu açıdan yağlık ayçiçeği üretimi mutlaka desteklenmelidir. Prim destekleri enflasyon oranı da dikkate alınarak belirlenmelidir. Ayrıca destekleme aşağıda belirtildiği gibi iki aşamada yapılmalı ve yağlık ayçiçeği alternatif ürünlere karşı avantajlı duruma getirilmelidir.

1. Destekleme ekim zamanında üreticinin karar verme aşamasında yapılmalı, primler alternatif ürünlere göre parite dikkate alınarak belirlenmeli,
2. Aşamadaki destekleme hasat sırasında düzenleyici fark ödemesi primi olarak yapılmalıdır. Ayrıca sözleşmeli üretim yapan üreticilere ilave destek sağlanmalıdır.

Yağlı bitkilerin üretiminin sürdürülebilir olması için devlet desteklerinin devam edilmesi ve destek miktarının artması gerekmektedir. Çalışmada ürün alım fiyatı (1,75 TL/kg) ürün maliyetin altında olduğu için üreticiler zarar etmekte ancak verilen prim desteği (0,40 TL/kg) dahil edildiğinde kâra geçmektedir.

Kuru tarım arazilerinde yıllık yağış miktarı yetersiz olmasından dolayı verimde önemli ölçüde azalmalar olmaktadır. Sulu tarım arazilerinde ayçiçek tarımı için teşvikler artırılmalıdır. Yağ oranı yüksek ve bölgeye adapte olabilen çeşitler kullanılmalıdır. Ayçiçeğinde görülen hastalıklara (orobanş da yeni ırkların çıkmasından dolayı ve mildiyö gibi) karşı çiftçiler dayanıklı çeşitler ve kültürel uygulamalar hakkında (gübreleme-sulama zamanı ve miktarları) bilgilendirilmelidir.

Yağlık tohumlardaki devlet desteklerinin tohumlardaki yağ oranı dikkate alınarak tekrar değerlendirilmesi talep edilmektedir.

Tarımda doğal risklerin fazla olduğu dikkate alınırsa tarım sigortası yaptırmanın öneminin ne kadar büyük olduğu anlaşılmaktadır. Araştırma yapılan bölgede üreticilerin %78,6'lık kısmının üretim yaparken ürünlerini sigorta yaptırmıyor olması büyük bir risk olarak belirlenmiştir. Bu açıdan üreticilerin tarım sigortası yaptırmaları yönünde teşvikler yapılmalıdır.

İşletmelerde sadece bitkisel üretim yapılmakla kalmayıp aynı zamanda hayvansal üretim de yapılmaktadır. Bu da bize üreticilerin hayvansal üretimi hem hane halkının hayvansal gıda ihtiyacının karşılanması hem de hayvansal ürünlerden ek gelir elde edilmesi amacıyla yaptıklarını göstermektedir.

Yağlık ayçiçeği üreticilerinin gerek girdi temini, gerekse ürünlerini pazarlaması açısından kooperatif veya üretici birliği şeklinde örgütlenmelerinde fayda bulunmaktadır. Bu şekilde üreticiler örgütlenerek hem girdi masraflarını azaltarak maliyetleri düşürebilir, hem de ürünlerini değer fiyatından satabilme olanağına kavuşabilir.

Araştırma sonuçlarına göre üretici maliyetleri farklı yollarla düşürebileceği öngörülmektedir. Üretici örgütlerinin üreticileri devlet destekleri hakkında bilgilendirmesi ve bunlardan üreticilerin faydalanmasını sağlamaları gerekmektedir.

Mevcut kullanılan yerel tohum yerine sertifikalı tohum kullanılarak birim alanda elde edilecek olan verim artırılıp ürün maliyetleri düşürülebilir.

KAYNAKLAR

- Alemdar, T., Seçer, A., Demirdögen, A., Öztornacı, B., Aykanat, S., 2014. ukurova Bölgesinde Başlıca Tarla Ürünlerinin Üretim Maliyetleri ve Pazarlama Yapıları. Tepge Yayın No: 230, Ankara.
- Altıntaş, Ö., Oğuz, C., 2002.Kırıkkale İlinde erezlik ve Yağlık Ayçiçeği Yetiştiriciliğinin Üretim Maliyetinin Fonksiyonel Analizi. S.Ü. Ziraat Fakültesi Dergisi, 16(29):39-47.
- Arıoğlu, H., alışkan, S., Söğüt, T., Güllüoğlu, L., Zaimoğlu, B., 2003. Türkiye’de yağlı tohum üretimini arttırabilme olanaklarının belirlenmesi üzerine araştırmalar. Türkiye I. Yağlı Tohumlar, Bitkisel Yağlar ve Teknolojileri Sempozyumu, 22-23 Mayıs 2003, İstanbul, s. 103-114.
- Atakişi, İ., 1999. Yağ Bitkileri Yetiştirme ve Islahı. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Yayınları No:148, Ders Kitabı No: 10, Tekirdağ, 14s.
- Bal, H.S.G., Karkacier, O., 2005. Orta Karadeniz Bölgesinde Üreticilerinin Ayçiçeği Yetiştiriciliğine Bakışları. GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi, 2005, 22 (2):41-50.
- Bektaş, İ., Güler, C., Kalaycıoğlu, H., 2002. Ayçiçeği (Helianthusannuus L.) saplarından üre-formaldehit tutkalı ile yonga levha üretimi. KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi, 5 (2): 49-56.
- BYSD, 2015. Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği, (Web sitesi: <http://bysd.org.tr>), (Erişim Tarihi: 04.10.2016)
- Eğilmez, Ö., 1977. Ayçiçeği Kimya ve Teknolojisi. Tarım Bakanlığı Yayınları, Ayçiçeği Projesi El Kitabı, D-170. Gaye Matbaası, Ankara.
- Erem Kaya, T., Sezgin, A., Külekçi, M., Kumbasaroğlu, H., 2010. Dünya’da ve Türkiye’de Ayçiçeği Üretimi ve Dış Ticaretindeki Gelişmeler. Alınteri, 18 (B):28-33.

Erdem, Birol., 2012. Trakya Bölgesinde Buğday, Ayçiçeği Ve Çeltiğin Üretim Ve Pazarlanma Sorunlarının Analizi. Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı.

FAO, 2019. <http://www.fao.org/statistics/en/> (Erişim tarihi: 14.06.2019)

Gül, V., Öztürk, E., Polat, T., 2016. Günümüz Türkiye'nde Bitkisel Yağ Açığını Kapatmada Ayçiçeğinin Önemi. Alinteri, 30 (B):70-76.

İnan, İ.H., Kubaş, A., Hurma, H., 2001. Trakya'da Tarımsal Ürün Maliyetleri, Türkiye'de Bazı Bölgeler İçin Önemli Ürünlerde Girdi Kullanımı ve Üretim Maliyetleri. TEAE Yayın No:64, Ankara.

İşler, N., 2019. Ekim Nöbeti. <http://www.mku.edu.tr/files/898-56dd7ab9-0dee-4636-a434-6a4afb766166.pdf> (Erişim Tarihi:20.06.2019)

Karaağaç, H.A., Bolat, A., Sağlam, C., 2018. Ayçiçeği Üretiminin Enerji ve Ekonomik Analizi: Adana İli Örneği. Uluslararası Doğu Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi, 1(2):1-12.

Kavakoğlu, H., Okur, Y., 2014. Ankara'nın Ayçiçeği (Çerezlik-Yağlık) Profili. Ankara Ticaret Borsası Ar-Ge Müdürlüğü Sektör Araştırmaları, Rapor No:2. 14s.

Kakilli Acaravcı, S.,Ergüven, O. C., 2015. Yağlı Tohumlar ve Bitkisel Yağ Sektörünün Finansal Analizi: Hatay İlinde Bir Uygulama. MKÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(29):258-282.

Kızıloğlu,S., Erem Kaya, T., 2008. Erzurum İlinde Çerezlik ve Yağlık Ayçiçeğinin Üretim Maliyeti; Pasinler İlçesi Örneği. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Derg. 39 (2): 175-185.

Oğuz, C., Altıntaş, Ö., 2002. Kırıkkale İlinde Çerezlik ve Yağlık Ayçiçeği Yetiştiriciliğinin Üretim Maliyeti ve Fonksiyonel Analizi. Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 16 (29): 39-47.

Paksoy, M., Yüksek, E., 2017. Fark Ödemesi Desteklerinin Trend Analizi: Adana İli Örneği.III. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series-Edirne / Turkey Proceedings:1158-1165.

- Seçer, A., 2005. Çukurova Bölgesinde Ayçiçeği Üretim Ekonomisi. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Adana. 66s.
- Semerci, A., Meral, İ., 2001. Türkiye’de Ayçiçeği Üretimi ve Sorunları. Türk-Koop. Ekin Dergisi, 18, 54-61.
- Semerci, A., Kaya, Y., 2007. Economics analyis of sunflower production in Turkey. Helia, 30(47):105-113.
- Semerci, A., Kaya, Y., Şahin, İ., Çıtak, Nesrin. Türkiye’de Yağlı Tohumlar Üretiminde Uygulanan Destekleme Politikalarının Ayçiçeği Ekim Alanları ve Üretici Refahı Üzerine Etkisi, Selçuk Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi 26 (2): (2012) 55-62 ISSN:1309-0550.
- Semerci, A., 2013. Economics analyis of sunflower production in the view of orobanche resistance conditions. Pakistan Journal of Agricultural Sciences 50(3):499-504.
- Sethar, A.A., Noonari, S., Noor Memon, I., Memon, Z., Pathan, A., Manzoor, A., Pathan, M., 2015. Comparative Economics Analyis ot Hybrid V/S Conventional Sunflower Production in Sindh Pakistan. Industrial Engineering Letters, 5(7):34-42.
- Tan, S., Binarci S., Everest B., 2016. Ayçiçeği Üreticilerinin Mevcut Tarımsal Desteklerden Memnuniyet Düzeyini Etkileyen Faktörlerin Analizi: Edirne İli Lalapaşa İlçesi Örneği. 12. Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Mayıs 2016 Isparta, ss.781-790.
- Taşkaya, T.B., B. Uçurum, İ., 2012. Türkiye’de Bitkisel Yağ Açığı. Tarımsal Ekonomi Ve Politika Geliştirme Enstitüsü. Tepge Bakış, 14 (2): 1-8.
- Tekçe, A., 2015. Türkiye’de Ayçiçek Tohumu Ve Ayçiçek Yağı Üretimi, Arz Talep Dengesi. Yağlı Tohumlu Bitkiler Ve Bitkisel Yağlar Konferansı, 3 Eylül 2015, İstanbul S. 57
- TÜİK, 2019. <https://Biruni.Tuik.Gov.Tr/Medas/> (Erişim Tarihi: 14.06.2019)

Unakıtan, G., Aydın B., 2018. Comparison of Energy Use Efficiency and Economic Analysis of Wheat and Sunflower Production in Turkey. *Energy*, 149:279-285.

Yamane, Taro. 1967. *Statistics, An Introductory Analysis*, 2nd Ed., New York: Harperandrow.

ZMO, 2019. *Ayçiçeği Raporu*, 2018.

http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=30602&tipi=17&sube=0 (Erişim Tarihi:14.06.2019)

EKLER

EK 1. ANKET FORMU

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANA BİLİM DALI

“KAHRAMANMARAŞ İLİ YAĞLIK AYÇİÇEĞİ ÜRETİM FAALİYETİNİN EKONOMİK ANALİZİ”
ADLI ÜRETİCİ ARAŞTIRMA ANKET FORMU

Bu anket çalışması araştırma amaçlı olup üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Değerlendirme sonuçları bilimsel amaçla kullanılacaktır.

ANKET BİLGİLERİ

Anket Yapılan Köy		Tarih	Anket No
Ceyhan	/...../ 2017	
İmamoğlu			
Sarıçam			
Karaisalı			

A.İŞLETMECİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

1 - Yaşı

2 - Cinsiyeti Erkek Kadın

3 - Medenî Hali Evli Bekâr

4 - Ailedeki birey sayısı

5 - Mesleği

İşçi Memur Emekli

Ev Hanımı Esnaf Çiftçi

Serbest Meslek

6 - Eğitim Durumu

Okul- yazar İlkokul Ortaokul Lise

Yüksekokul Üniversite Yüksek Lisans

Doktora

7 - Ailenin tarımsal geliri□/ yıl

8 - Ailenin tarım dışı geliri□/ yıl

9 - Ailenin toplam geliri□/ yıl

10 - Sosyal güvence durumu

BAĞ-KUR Emekli Sandığı SGK

Yeşil Kart Diğer

11 - Kaç yıldan beri tarımla uğraşıyorsunuz?.....

12 - Kaç yıldan beri ayçiçeği üretimi yapıyorsunuz?.....

13 -Ayçiçeği yetiştirme sebepleriniz var mı ?

Münavebe

Arazi ve iklim bu ürüne uygun

Alışkanlık

Kârlı

14 - Üye olduğunuz üretici örgütü var mı?

Hayır

Evet ise hangisi/hangileri

Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği

Sulama Birliği

Tarım Kredi Kooperatifi

Üretici Birliği

Ziraat Odası

15 - Yararlanmış olduğunuz devlet destekleri

Yok

Mazot Desteği

Toprak Analiz Desteği

Prim Desteği

Hayvancılık Desteği

ÇATAK

Genç Çiftçi Desteği Sert.Tohum Desteği

16 - Bitkisel ürün sigortası yaptırıyor musunuz?

Evet

Hayır

17 - Üretim yapılacak alanda gübreleme yapılmadan önce toprak analizi yaptırıyor musunuz?

Evet

Hayır

18- Toprak analizi yaptırmama nedenleri?

- Toprak örneği almayı bilmiyorum
 Kendi tecrübelerimi yeterli buluyorum

Yararına inanmıyoruz

19- Ekim nöbeti yapıyor musunuz?

- Evet
 Hayır

20 -Tarımsal aletvemakineleriniz var mı?Evet Hayır ise; nasıl karşılanıyor?

- İhtiyaç duymuyorum
 Kiralıyorum
 Yakınlarımdan alıyorum
 Diğer

B. İŞLETME İLE İLGİLİ BİLGİLER

21. İşletme Nüfus ve Aile İşgücü Varlığı

No	Cinsiyet (K, E)	Yaş	Eğitim	İşletmede çalışma süresi (gün/ yıl)	İşletmede bir yılda çalıştığı gün sayısı	İşletme Dışında Tarımsal Çalışma**		
					Ayçiçeği (yağlık)	Çalışma Süresi (gün/yıl)	Gelir (TL/Yıl)	Alet Makine Geliri (TL/Yıl)

22. Arazi tasarruf durumu

	Mülk (da)	Kiralık (da) *	Ortak (da)
Tarla			
Meyve bahçesi			
Sebze bahçesi			
Bağ			

*Kira Değeri..... TL

23. İşletmede bina varlığı

Cinsi	Yaşı	Yapı şekli*ve m ²	Bugünkü değeri	Tamir bakım masr.
Konut				
Ahır				
Ağıl				
Samanlık				
Yem deposu				
Kuyu				
Tohumluk ambar				

* Ahşap, betonarme, kargı vb.

24 -İşletmede alet makine varlığı

Cinsi	Yaşı	Bugünkü Değeri	Tamir-Bakım Masrafı
Traktör			
Römork			
Pulluk			
Kültivatör			
Dip kazan			
Tırmık- çapa makinesi			
Toprak Frezesi			
Merdane			
Kazayağı			
Mibzer			
Biçerdöver			
Diğer			

25 -İşletmede hayvan varlığı

Hayvan cinsi	Hayvan varlığı (adet)	Üretim miktarı (kg)	Üretim değeri (TL)
Sığır (süt)			
Sığır (besi)			
Koyun			
Keçi			
Arıkovanı			
Kümes hayvanı			

*Süt, bal, yumurta

26 -İşletmenin kredi kullanımı

Kredinin cinsi	Kredi alınan kuruluş	Kredi miktarı	Aldığı yıl
Bitkisel üretim			
Hayvansal üretim			
Alet -makine			
Diğer			

27 -Bitkiselüretim durumu

	Ekim alanı (da)	Üretim (ton)	Üretim değeri (TL)
Buğday			
Pamuk			
Mısır			
Diğer			

C.AYÇİÇEĞİ ÜRETİM FAALİYETİ İLE İLGİLİ BİLGİLER**28 -İşletmede Ayçiçeği Üretim Durumu**

	Ekim alanı (da)	Üretim miktarı kg/ton	Üretim değeri (TL)
Çerezlik			
Yağlık			
Toplam			

29. Kullanılan yağlık ayçiçeği çeşidi?.....**30. Kullanılan yağlık ayçiçeği tohumu nereden temin ediliyor?**

- Kendine ayırmış olduğu tohumluktan Firmalardan
Tohum bayisinden Kooperatiften

31-Ayçiçeği kullanım durumu

	Ton veya kg	Satış fiyatı (TL)*
Satış yapılan		
Tohumluk		
Kendine ayrılan		

*Piyasa fiyatı

32 - Yağlık ayçiçeği üretiminde en önemli üretim sorunu nedir?

- Girdi fiyatlarının yüksek olması Hastalık ve zararlılarla mücadelenin zor olması
Sulama suyu eksikliği Hiçbir sorun yok Sermaye yetersizliği Diğer

33 - Yağlık ayçiçeğini pazarlamasında yaşanan sorunlar nelerdir?

- Sorun yok Fiyatların düşük olması Yüksek fire verilmesi Alıcı çeşidinin azlığı

34 - Üretilen yağlık ayçiçeği kime satılıyor?

- Fabrika Kooperatif Tüccar Kendim satıyorum Diğer

35 - Üretilen yağlık ayçiçeğini ne şekilde satılıyor?

- Peşin fiyatına Vadeli Hem peşin hem vadeli

36 - Sözleşmeli üretim yapılıyor mu?

- Evet Hayır

37 - Kaç yıldır depolama ve sonrasında satış yapıyorsunuz?

Ayçiçeği

Diğer tarım ürünleri

38 - Ayçiçeği üretimi konusunda bilgi edindiğiniz kaynaklar nelerdir?

- Yakın çevre (komşu, akraba) İl/İlçe Tarım Müdürlükleri Televizyon İnternet
 Ziraî ilaç/gübre bayisi Serbest çalışan mühendis Çiftçi örgütleri

39 - Üretici olarak devletten beklentileriniz nelerdir?

- Girdi desteğine ağırlık verilmeli
 İyi fiyat verilmeli
 Ürün kalitesi artırılmalı
 Pazarlama kolaylıkları sağlanmalı
 Verim artışına ağırlık verilmeli
 Prim esaslı olması / Prim desteği artırılmalı

40. YAĞLIK AYÇİÇEĞİ MALİYET ÇİZELGESİ (TL/da)

Üretim işlemleri	İşlem Sayısı	İşlem Zamanı	Harcanan İşgücü ve Çekigücü					Kullanılan Ekipman	Kullanılan Materyal			Masraflar Toplamı
			Aile		Yabancı		Makine		Cinsi	Miktar(kg)	Fiyatı (kg/da)	
			Saat	Ücret (TL)	Saat	Ücret (TL)	Saat					
1.Toprak Hazırlığı ve Ekim												
1. Birinci Sürüm							2'li Pulluk					
2. İkinci Sürüm							Kazayağı					
3. Üçüncü Sürüm							Tırmık					
4. Dördüncü Sürüm												
5. Ekim (+ gübre ve tohum ilacı)							Mibzer	Tohum				
6.												
7.												
2. Bakım İşleri												
1. Seyreltme							Tırmık					
2. Çapalama							Çapa Makinesi					
3. Gübreleme							Mibzer-Gübre Dağıtıcısı	Kompoze A.Nitrat				
4. İlaçlama							Pülverizatör	Y.ot				
5. Sulama												
3. Hasat- Harman												
1. Hasat							Biçerdöver					
2. Harman												
3. Avluya taşıma												
4. Nakliye												
TOPLAM MASRAFLAR												

Erkek işçi yevmiesi.....TL/gün Kadın işçi yevmiesi.....TL/gün
 Tarla Kirası..... TL

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, soyadı : Elif YÜKSEK
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri :19.11.1991, Türkoğlu/KAHRAMANMARAŞ
Medeni hali : Bekar
Telefon : 05388442304
Faks :
e-posta : eliffatma4246@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	KSÜ /Tarım Ekonomisi Bölümü	2019
Lisans	KSÜ/ Tarım Ekonomisi Bölümü	2015
Lise	Adana Kız Lisesi	2010

Yabancı Dil

İngilizce

Hobiler

Kitap okuma, Araştırma, Yürüyüş yapmak,

Yayınlar

Paksoy, Yüksek, E., 2017. Fark Ödemesi Desteklerinin Trend Analizi: Adana İli Örneği.III.
International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series-Edirne /
Turkey Proceedings:1158-1165.